

fonologiasta modulaariseen fonologiaan käynnistää varhaismorfologisen vaiheen. Esimerkiksi Zosia tuotti fonotaktisista syistä aluksi nomineista runsaasti *Ci*-loppuisia muotoja, jotka näyttivät monikkomuodoilta mutta olivat yksiköllisiä. Varhaismorfologisen vaiheen käynnistymiseen liittyi se, että Zosian fonotaksi ei enää asettanut yhtä suuria rajoituksia sananmuotojen äänneasuille ja Zosia saattoi luopua näistä näennäismonikoista oppiessaan yksikön ja monikon morfosemanttisen eron. Yleisempänä esimerkkinä fonologisesta kehityksestä, joka on morfologisen kehityksen edellytyksenä, tekijä mainitsee muun muassa loppukonsonanttien tuottamisen. Tämä pätee suomeenkin: kun lapsi etenee esimorfologisesta *jala*-asusta sellaisiin muotoihin kuin *jalan* ja *jalat*, hän saa fonologisen kehityksen ansiosta paremmat edellytykset raken-

taa morfologista järjestelmää. Osa tekijän mainitsemista fonologisista keinoista taas kuuluu spesifimmin puolaan, ei esimerkiksi suomeen. Tällaisia ovat nasaalivokaalien ja palataalikonsonanttien tuottaminen taivutuskeinona.

Dziubalska-Kolaczykin artikkeli sisältää aineistotaulukoita, jotka valottavat tarkasteltujen kielenilmiöiden yksityiskohtia. Artikkelin on siten paitsi teoreettisesti innovatiivinen myös empiiriseltä perustaltaan vahva ja sinetöi tyylikkäästi artikkelikokoelman toimittajan koko työsuorituksen. ■

KLAUS LAALO

Maistraatinkatu 5 A 19, 00240 Helsinki

Sähköposti: *skklla@uta.fi*

tai *laalo@helsinki.fi*

KÄYKÖ SUOMEN KUIN IIRIN?

Risto Kaipainen, Irma Lonka & Juha Rikama *Siitäpä nyt tie menevi. Äidinkielen opettajain liiton viisi vuosikymmentä 1948–1998. Äidinkielen opettajain liitto, Helsinki 1998. 360 s. ISBN 951-9062-40-8.*

Tätä kirjoittaessani joukko opettajia on pakkolomalla. Koululaitosta horjuttaa myös koulujen profiloituminen, huolestuneiden arvioiden mukaan lahjakkaiden ja motivoituneiden A-kouluihin ja rupusakin B-kouluihin. Peruskoulua kannatellut koulutuksellisen tasa-arvon ihanne näyttää jäävän tasapäästämissuhkan jalkoihin. Suomen koululaitos painii siis murroksessa, kun Äidinkielen opettajain liiton (ÄOL:n) historiikki viisikymmenvuotiselta taipaleelta ilmestyy. *Siitäpä nyt tie menevi.*

Teos koostuu viidestä osasta, joiden aluluvuista tekijät Kaipainen, Lonka ja Rikama vastaavat vuoroin. Ensimmäinen osa luettelee ÄOL:n luottamus- ja toimihenkilö-

löt sekä kunniajäsenet kautta aikojen. Toinen ja kolmas osa ovat teoksen ydin. Toisessa osassa käsitellään järjestöhistoriaa vuosikymmenittäin, kolmannessa opetuksen osa-alueiden pedagogista kehittämistä ja ÄOL:n roolia siinä, neljännessä vielä liiton osuutta opettajien koulutuksen kehittämisessä. Lisäksi Jouko Niemelä on kirjoittanut kolmanteen osaan lyhyen katsauksen ÄOL:sta ja ammatillisten oppilaitosten äidinkielenopetuksesta. Viimeinen osa koostuu ulkopuolisilta kirjoittajilta pyydetyistä tulevaisuuden visioista.

Tekijät korostavat esipuheessaan kirjoittaneensa nimenomaan ÄOL:n historiikkaa. Silloinkin kun esitellään ÄOL:n kehäketu-

ja, näkökulma on järjestökeskeinen. Tekijät rajaavat tehtävänsä myös siten, etteivät kirjoita äidinkielen opetuksen historiaa vaan järjestönsä. Koska ÄOL:n rooli opetuksen kehittämisessä ja opettajien täydennyskoulutuksessa on ollut keskeinen, näitä ei tietenkään voi kokonaan pitää erillään, kuten kirjoittajat huomauttavat. He eivät kuitenkaan ole tutkineet vaikutteiden leviämistä kentällä. Historiikin tarkoituksena se olisikin tuntunut liian laajalta hankkeelta. Toivoisipa sensuuntaista tutkimusta kuitenkin tehtäväksi.

Vuosikymmenten läpi kulkevaa järjestöhistoriaa tarjoillaan luettavaksi muun muassa ammatillisen edunvalvonnan näkökulmasta. ÄOL on joutunut todistamaan menetystä toisensa jälkeen. Lonka ja Kaipainen kuvaavat, miten aulailusta ja runsaasta mediajulkisuudesta huolimatta äidinkielenopettajien työehdot ovat huonontuneet. Pedagogista ainejärjestöä on kyllä kuunneltu, mutta kuultua ei läheskään aina ole ymmärretty toivotulla tavalla. 50-luvulla uumoiltiin kotityön korvausten menetystä, 60-luvulla uusien opetusvelvollisuuksien myötä ennustus alkoi käydä toteen. Varsinaiseen palkkakuoppaan jäätiin 70-luvulla. Longan mukaan ÄOL pahastutti tällöin sooloilemalla työmarkkinajärjestön ohi.

Kirjoittajat tuovat esiin myös taistelut äidinkielen tuntimääristä. Ne eivät ole tuottaneet toivottavaa tulosta, vaan peruskoulun ja kurssimuotoisen lukion myötä on täytyntä sopeutua jatkuvaan tunti- ja kurssimäärien vähenemiseen. Jos oppikoulussa äidinkieltä oli neljä viikkotuntia, nykyään yläasteella opetetaan äidinkieltä kaksi tai kolme tuntia viikossa. Kurssimuotoisen lukion suunnitteluvaiheessa saatiin kahdeksan pakollista äidinkielen kurssia, nyttemmin niitä on lukiossa kuusi, mikä merkitsee kahta viikkotuntia lukuvuotta kohden. Samaan aikaan äidinkielen opetuksen on tietysti pitänyt kohdata uusia haasteita. Opetusajan

vähäisyys on tekijöiden keskeisin sanoma, sillä se toistuu yhä uudelleen. Siksi minäkin totean kirjoittajien vakuutuksen lyömänä, että Suomessa äidinkielen opetuksen varattu tuntimäärä on pienentynyt pienentymistään ja on eurooppalaisittain minimaalinen. Kuinka suurista eroista ja tuntimääristä on kyse, jää Longan sivulla 156 esittämän prosentuaalisen arvion varaan.

Äidinkielen aseman kurjistuminen koululaitoksessa ei näytä lannistaneen, vaan vuosikymmen toisensa jälkeen on tehty sitkeästi työtä äidinkielen opetuksen eteen. Se, että ÄOL on ollut nimenomaan opettajien liitto, näkyy myös järjestön historiikissa. Kaipainen kertoo, miten 50-luvulla liiton vaikuttajista monet olivat vielä yliopistomiehiä, vaikka mukana oli myös normaali-lyseoiden ja joidenkin tavallistenkin koulujen opettajia. Kaipainen ja Lonka jatkavat, että 60-luku merkitsi puolestaan liiton demokraattistumista, sillä liiton hallitus sai ensimmäiset jäsenensä Helsingin ulkopuolelta. Kentällä toimivat opettajat nousivat myös keskeisiin asemiin ja tohtoriryhmä sai väistyä syrjemmälle. Tämä on varmasti vaikuttanut ÄOL:n valmiuksiin kuulla, mitä kentältä kaikuu. Toisaalta yliopistoväen edustuksen heikkeneminen on voinut olla ainelaitosten ja kentän välisen jatkuvan vuoropuhelun kannalta haitaksikin.

Läpi historiansa ÄOL on pannut paljon aikaa ja energiaa opetussuunnitelmien, sisältöjen ja opetuksen toteuttamisen pohdintaan. Toisaalta se on ollut luomassa uutta, toisaalta levittämässä tietoa. Teoksen kolmannessa osassa käsitellään ÄOL:n tekemää työtä opetussuunnitelmien kehittämisessä (Lonka), kielenopetuksen uudistamisessa (Lonka), kirjoittamisen opetuksessa (Lonka), ylioppilaskirjoitusten kehittämisessä (Rikama), puhekasvatuksessa (Kaipainen), viestintäkasvatuksessa (Rikama), kirjallisuudenopetuksessa (Rikama) ja ammatillisten oppilaitosten äidinkielenopetuk-

nessa (Niemelä). Luvut antavat selkeän kuvan siitä, millaisia teitä äidinkielen pedagogiikka on kullakin lohkolla kulkenut. Lisäksi viittaukset asianomaisiin ÄOL:n vuosikirjoihin johdattavat aikapaikkaisen keskustelun lähteille. Ehkä jännittävin kolmannen osan luvuista on Rikaman ylioppilaskirjoituksia käsittelevä luku. Siinä näytetään, miten ÄOL on ollut vaatimassa avoimuutta ylioppilastutkintolautakunnan toimintaan ja miten kehitys on vienyt haluttuun suuntaan. ÄOL on päässyt vaikuttamaan myös äidinkielen ylioppilaskokeen sisällölliseen kehittelyyn. Rikaman kirjallisuudenopetusta käsittelevä luku kertoo myös konkreettisesti, miten ÄOL on pyrkinyt kehittämään jäsentensä kirjallisuudenopetusta ja miten keskustelua kouluihin valittavista teoksista ja lähestymistavoista on käyty.

Siitäpä nyt tie menevi -teoksen neljännessä osassa käsitellään ÄOL:a ja opettajien koulutusta. Lonka käsittelee ÄOL:n täydennyskoulutusta, muun muassa Lappeenrannan kesäisiä äidinkielen päiviä ja niiden merkitystä opetuksen uudistumiselle. Liiton julkaisutoimintaa, vuosikirjoja, Virkettä, ylioppilasainekokoelmia ja muita julkaisuja esittelee Rikama. Hän tarkastelee myös opettajien peruskoulutusta ja muun muassa sitä, millaista hankausta ainelaitosten antaman opetuksen, kouluelämän tarpeiden ja kasvatustieteellisten opintojen välillä on

ollut. 1990-luvun lopussa näyttää siltä, että suomen kielen yliopisto-opetus kohtaa ÄOL:n ja koulumaailman odotukset suuntauessaan kielenkäytön alueelle, pragmaatiikkaan, semantiikkaan ja tekstianalyysiin. Uutena huolena on sen sijaan se, etteivät tulevat opettajat opiskele kirjallisuutta riittävästi. Tässä kohden tilanne on keikahtanut pääläelleen, sillä 50-luvulla oltiin huolissaan suomen kielen pääaineopiskelijoiden vähyydestä.

Esitys päättyy viiteen visioon äidinkielen opetuksen tulevaisuudesta. Nähtävänä on vuosi 2017, Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhla. Näkijät ovat Riitta Uosukainen, Vilho Hirvi, Pirjo Sinko, Leena Kirstinä ja Jouko Niemelä. Kuvitelmissa kuvastuvat sekä pelot että toiveet. Omaan tajuntaani iski ehkä lujimmin Pirjo Singon näkemys. Hän tuo uhkakuvana esiin sen, miten suomalaisissa kouluissa yhä useammin opetuskielenä on jokin muu kuin suomi. Vaikka suomella toistaiseksi menee vielä ihan hyvin, pitäisi ryhtyä myös ennaltaehkäisevään kiellensuojeluun, ettei suomen kävisi kuin iirin. Jatkuvasti vähentyneiden opetusresurssien historia viittaa huolestuttavaan suuntaan. ■

SARA ROUTARINNE

Suomen kielen laitos, PL 25 (Franzeninkatu 13), 00014 Helsingin yliopisto

Sähköposti: sara.routarinne@helsinki.fi

KOODINVAIHTO AMERIKANSUOMESSA

Helena Halmari *Government and codeswitching. Explaining American Finnish. Studies in Bilingualism 12.* John Benjamins, Amsterdam 1997. XVI + 276 s. ISBN 90-272-4118-X.

Helena Halmarin amerikansuomen koodinvaihtoa käsittelevä kirja on nostanut amerikansuomen nykyistä laajem-

man piirin kiinnostuksen kohteeksi. Kirja on näet ilmestynyt tunnetussa kaksikielisyiden julkaisusarjassa. Teoreettisesti kir-